

## MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI O'QITISHNING PEDAGOGIK TIZIMLARI VA TEXNOLOGIK USULLAR

**Jabborova Shahlo Kamolovna**

*Boysun tuman 3-son Texnikumi Maxsus fan o'qituvchisi.*

**Annotatsiya:** *Zamonaviy mutaxassislarning asosiy g'oyalaridan biri pedagogika fanlari Ta'lim ishlarini olib borishning yangi usullarini, to'liq tendentsiyalar, maqbul ehtiyojlar, ota-onalarning kognitiv ehtiyojlarini o'rganish zarur. Maktabgacha ta'limda innovatsiyalar O'rnatilgan ta'lim an'alarini eksperimental va ijodiy tushunish bo'yicha hamma joyda qidirib topilgan, "soxta-yadroviy" muammosi keskin, shaklning o'ziga xosligi bilan tavsiflangan uslubiy amaliyotlar va shaklning o'ziga xosligi bilan tavsiflanadi. Shu sababli, hatto ko'p yillik amaliyotga ega bo'lgan o'qituvchilar ham tajriba pedagogik joylari va maktabgacha tashkilotlar faoliyatida izchil innovatsiyalarni amalga oshirishni ta'minlash qiyin. Ushbu maqolada, maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanish haqida fikr va mulohazalar qilinadi.*

**Kalit so'zlar:** *maktabgacha ta'lim tizimi, bolalar psixologiyasi, rivojlanish, ta'lim, tarbiya, innovatsion texnologiyalar.*

Maktabgacha ta'lim muassasasining ta'lim maydoni - bu ta'lim dasturlari va texnologiyalarini qo'llash sohasi. Asosiy tushunchalarni, ularning munosabatlari va ierarxiyasini aniqlashning nazariy asoslari B.C. Lazareva, N.D. Malaxova, A.M. Moiseeva, M.M. Potashnik va boshqalar. Pedagogik innovatsiyalar ta'lim makoniga (muhitga) barqaror elementlarni (innovatsiyalarni) kiritadigan, alohida qismlar, tarkibiy qismlar va umuman ta'lim tizimining o'zini xususiyatlarini yaxshilaydigan maqsadli o'zgarishlarni ifodalaydi<sup>148</sup>.

Innovatsion innovatsiyalar (innovatsiyalar) bo'yicha tasniflanadi tadbirlar-pedagogik, ta'minlash pedagogik(ta'lim jarayoni, boshqaruv; joriy etilayotgan o'zgarishlarning tabiatiga ko'ra - radikal (ta'sirli yangi g'oyalar va yondashuvlar asosida); kombinatsion(ma'lum elementlarning yangi birikmasi) va o'zgartirish(mavjud tasvirlar va shakllarni takomillashtirish va to'ldirish); kiritilgan o'zgarishlar ko'lami bo'yicha - mahalliy (alohida sohalar yoki tarkibiy qismlar bo'yicha bir-biridan mustaqil o'zgarishlar), modulli (bir nechta mahalliy pedagogik innovatsiyalarning o'zaro bog'liq sohalari), tizimli(butun tizimni to'liq qayta qurish); foydalanish ko'lami bo'yicha - bitta va tarqoq; yoqilgan paydo bo'lish manbai - tashqi(ta'lim tizimidan tashqari), maishiy(ta'lim tizimi doirasida ishlab chiqilgan); yangilash mavzusida(maktabgacha ta'lim mazmunida, ta'lim texnologiyasida, ta'lim jarayoni sodir bo'lgan sharoitda - predmetni rivojlantiruvchi muhit va kattalar va bolaning o'zaro ta'sirining tabiati). Darslikda (Qarang: Pedagogika. / V.A. Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mishchenko, E.N.Shiyanov. - M.: School-PRESS, 1998) innovatsiya sifatida

<sup>148</sup> Malofeev N.N. Rossiyada va xorijda maxsus ta'lim. - M., 1996 yil.

qaraladi. innovatsion jarayon(yangi vositalar, usul, texnika, texnologiya, dastur va boshqalar).

Bu jarayon ideal uslub va dasturlarni izlash, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish va ularni ijodiy qayta ko'rib chiqishni xarakterlaydi. Shunday qilib, innovatsion jarayon "innovatsiyalarni yaratish, ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish bo'yicha murakkab faoliyat" Qoidaga ko'ra, pedagogik texnologiya - bu usullar, usullar, bosqichlar tizimi bo'lib, ularning ketma-ketligi o'quvchi shaxsini tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirish muammolarini hal qilishni ta'minlaydi va faoliyatning o'zi protsessual tarzda taqdim etiladi, ya'ni. muayyan harakatlar tizimi sifatida.

Pedagogik texnologiya kafolatlangan natija beradi. Pedagogik texnologiya metodikani konkretlashtirish vazifasini bajaradi. Texnologiya ta'lim jarayonining boshqarilishini ta'minlaydi . Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalashning innovatsion pedagogik texnologiyalari va tizimlari o'zining o'zgaruvchanligi, o'ziga xosligi va amaliyotda namoyon bo'lishining o'ziga xosligi bilan ajralib turadi, chunki ular pedagogik mahorat va ijodkorlik darajasini aks ettiradi. Pedagogik tizimlar va texnologiyalarning paydo bo'lishi ijtimoiy tartib, psixologik-pedagogika fanining darajasi va xodimlarning kadrlar salohiyati bilan bog'liq. Zamonaviy adabiyotlarda pedagogik tizimlar bolaning rivojlanishi tushunchalari asosida tasniflanadi: avtoritar ta'lim tizimi; bepul ta'lim tizimi; demokratik ta'lim tizimi.

Pedagogik tizim, uning innovatsion tabiati pedagogik hodisalarning qat'iy belgilangan doirasini tavsiflovchi va tushuntiruvchi bilimlar tizimi sifatida pedagogik nazariyaga bog'liq. Pedagogik texnologiyaning zamonaviy tushunchasi V.P. kitobida ochib berilgan. Mualliflarning pozitsiyasi pedagogik texnologiyani pedagogik jarayonda o'qituvchi va bolaning o'zaro ta'siri vositasi sifatida tushunishdan iborat. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun zamonaviy ta'lim dasturlari innovatsion kontent va texnologiyalarni o'z ichiga oladi. O'ylab ko'ring "kelib chiqishi" - Dasturning yangi turi (2003). Mualliflar jamoasi - "Maktabgacha bolalik" markazi xodimlari tomonidan tayyorlangan. A.V. Zaporozets. Dasturni yaratishda mualliflar taniqli rus olimlarining ishlariga tayandilar: L.S. Vygotskiy. A.N. Leontiev, D.B. Elkonin. A.V. Zaporozets, P.Ya. Galperin, M.I. Lisina, N.M. Aksarina, N.M. Shchelovanova, S.M. Grombach, A.A. Markosyan va boshqalar. Dasturning innovatsion asoslari A.P.ning g'oyalari bilan ishlab chiqilgan. Usovoy, E.I. Radina, L.A. Venger, F.A. Soxina, M.Yu. Kistiyakovskaya, N.P. Sakulina, A.M. Fonareva, N.A. Vetlutnaya. V.G. Nechaeva va boshqalar. Dastur mahalliy va jahon psixologik-pedagogika fanining yutuqlariga asoslangan. U kontseptsiyaga asoslanadi psixologik yosh uning tuzilishi va dinamikasi bilan tavsiflangan bola rivojlanishining bosqichi, bosqichi sifatida<sup>149</sup>.

Har bir psixologik yosh bola va kattalar o'rtasidagi sifat jihatidan maxsus, o'ziga xos munosabatlarni (rivojlanishning ijtimoiy holatini) o'z ichiga oladi; faoliyatning muayyan ierarxiyasi va uning yetakchi turi; bolaning ruhiyati, ongi va shaxsiyatining

<sup>149</sup> .Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan talabalar uchun maxsus (tuzatish) ta'lim muassasasi to'g'risidagi namunaviy nizom. M., 1997 yil.

rivojlanishini ko'rsatadigan asosiy psixologik yutuqlar. Psixologik yosh xronologik yoshga to'g'ri kelmaydi va hech qanday psixologik yosh boshqasiga teng emas. Ushbu yondashuv bilan bog'liq holda, Dastur quyidagi psixologik yoshlarni belgilaydi: erta bolalik, ikki bosqichdan iborat - go'daklik (tug'ilgandan bir yoshgacha) va erta bolalik (bir yoshdan uch yoshgacha) va maktabgacha bolalik - kichik maktabgacha yosh (uch yoshdan besh yoshgacha) va katta maktabgacha yosh (besh yoshdan etti yoshgacha). Bunday yosh davriyligi har bir bolaning rivojlanishining individual istiqbolini ko'rish imkonini beradi, lekin bolalarning turli yoshdagi jamoalarda majburiy birlashishini nazarda tutmaydi. Dastur asosida tuzilgan faol yondashuv. Faoliyat yoshdan yoshga rivojlanadi, uning mazmuni va shakli o'zgaradi.

Har bir psixologik yoshda asosiy vazifa bor - rivojlanishning genetik vazifasi. Bu "bola - kattalar" munosabatlari tizimidagi qarama-qarshiliklar natijasida paydo bo'ladi. Uning yechimi bolaning to'liq aqliy rivojlanishi va keyingi yosh bosqichiga muvaffaqiyatli o'tishi uchun juda muhimdir. Yoshning genetik vazifasi turni oldindan belgilaydi etakchi faoliyat(muloqot, ob'ektiv faoliyat, o'yin), unda aqliy jarayonlar shakllanadi va qayta quriladi, shaxsiyat rivojlanadi, faoliyatning yangi turlari paydo bo'ladi, shuning uchun

Dasturda har bir psixologik yosh etakchi faoliyatning xarakteristikasi bilan boshlanadi. O'yin faoliyati Dasturning barcha bo'limlarini qamrab oladi, bu bolaning manfaatlariga mos keladi va maktabgacha yoshdagi bolalikning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga yordam beradi. Dasturda bolani to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha faoliyatda rivojlantirish vazifalari ko'zda tutilgan: ijtimoiy, kognitiv, estetik va jismoniy rivojlanish, bolaning ushbu yo'nalishlarning har biri bo'yicha rivojlanishi notekis sodir bo'ladi, shuning uchun Dasturda ularning har birida mazmuni. yosh turli to'liqlik bilan taqdim etiladi. ijtimoiy rivojlanish bolaning kattalar (ota-onalar va bolalar bog'chasi o'qituvchilari) va tengdoshlari bilan muloqoti bilan tavsiflanadi, bu har bir yosh bosqichida o'ziga xos shakllarga ega bo'ladi. Muloqot va bolalar faoliyatining turli turlari bolaning axloqiy umuminsoniy qadriyatlarni, milliy an'analarni, fuqarolik pozitsiyasini, o'z oilasiga, vataniga muhabbatini singdirishning asosiy sharti, uning o'z-o'zini anglashining asosidir.

Kognitiv rivojlanish quyidagi vazifalar ajratiladi: bolaning atrofdagi dunyoga yo'nalishini kengaytirish va boyitish, kognitiv faoliyat usullari va vositalarini shakllantirish, umumiy yagona hodisada ko'rish va paydo bo'lgan muammolarga mustaqil yechim topish qobiliyatini rivojlantirish. . Estetik rivojlanish san'at (musiqqa, badiiy adabiyot, tasviriy san'at) vositasida olamga estetik munosabatni shakllantirish va bolaning badiiy rivojlanishining birligida ko'rib chiqiladi. Badiiy rivojlanishning asosi - badiiy qobiliyatlarni shakllantirish, bolalar ijodiyoti, turli xil faoliyat turlarini birlashtirish. Bir dasturda jismoniy rivojlanish faol harakatlar bilan bog'liq bo'lgan, bolaga "mushak quvonchi" tuyg'usini beradigan sog'lom turmush tarzi, jismoniy madaniyatning boshlanishi qo'yildi. Bolalar o'z tanalari haqida tasavvurga ega

bo'ladilar, atrof-muhitdagi o'zgarishlarga adekvat munosabatda bo'lishni o'rganadilar, bu ularga o'z sog'lig'iga ko'proq e'tibor qaratish va xavfdan qochish imkonini beradi.

Dastur ikkita blokni o'z ichiga oladi: asos va uni amalga oshirish versiyasi. Har bir yosh uchun dasturning asosiy qismi to'rtta komponentdan iborat: Bolaning aqliy rivojlanishining yoshga bog'liq imkoniyatlarining xususiyatlari; — rivojlanish vazifalari; — rivojlanish ko'rsatkichlari; - asosiy shaxsiy xususiyatlar. Bularga quyidagilar kiradi: kompetentsiya (ijtimoiy, intellektual va jismoniy rivojlanish nuqtai nazaridan), emotsionallik, ijodkorlik, o'zboshimchalik, tashabbuskorlik, mustaqillik, mas'uliyat, o'zini o'zi qadrlash, xulq-atvor erkinligi. Bu xususiyatlar maktabgacha yoshdagi bolalikda bir vaqtning o'zida rivojlanmaydi va har bir yosh bosqichida o'z mazmuniga ega. "Dasturni amalga oshirishning umumiy shartlari" bo'limi ham asosga kiradi. U bolalar bog'chasida bolalar hayotini tashkil etish bo'yicha tavsiyalarni (havaskor o'yin o'rni va bolalar faoliyatining mustaqil turlari, maktabgacha ta'limning o'ziga xos xususiyatlari, umumiy pedagogik jarayonda "fan o'qituvchilari" ning ishi va boshqalar) ochib beradi. rivojlanayotgan fan muhitini yaratish, o'qituvchi va oila o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni va shakllari, psixologning ishi.

Asosiy mulkni amalga oshirish varianti "Pedagogik ishning mazmuni va shartlari" bo'limida keltirilgan. Pedagog o'z xohishiga ko'ra, o'z kasbiy tajribasi va bolalarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda, rivojlanishning ma'lum bir asosiga e'tibor qaratgan holda, dasturda taklif qilinganlardan ham, maktabgacha ta'lim tizimining ochiqqligini ta'minlaydigan boshqa pedagogik texnologiyalardan ham ijodiy foydalanishi mumkin. Dastur. Dasturda "Salomatlik", "Nutq va nutq aloqasi" mustaqil bo'limlar sifatida taqdim etilgan. "Salomatlik" bo'limida bolaning sog'lig'i haqidagi zamonaviy g'oyalar, ijtimoiy va ekologik muhitning o'ziga xos sharoitida organizmning hayotiyligini saqlash va mustahkamlash sifatida aks ettirilgan. Salomatlik bolaning to'liq jismoniy va aqliy rivojlanishi imkoniyatini belgilovchi shartlardan biri sifatida ham, uning normal rivojlanishi jarayonining natijasi sifatida ham ko'rib chiqiladi.

"Nutq va nutq aloqasi" bo'limida bolalarning nutq yordamida shaxsiy aloqalarni o'rnatish, kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro tushunish va o'zaro munosabatni o'rnatish qobiliyatini rivojlantirish ustunlik qiladi.

Dialog muloqotning asosiy shakli sifatida qaraladi. Tilni rivojlantirishda so'z yaratish, bolalar o'yinlarining tovushlar, olmoshlar, ma'nolar o'rni ta'kidlanadi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

5. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz.- T.: O'zbekiston 2017 y

6. Mirziyoyev Sh.M Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligini garovi.-T.: O'zbekiston 2016 y

- 
7. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat - T.: TDPU, "Nizomiy", 2003.
8. Babayeva D.R "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" O'zbekiston Respublikasi adliya vazirligi huzuridagi "Intellectual mulk agentligi".-T.: 2020. (elektron darslik)
9. Akhnazarova, D. (2023). THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF CREATIVITY IN PSYCHOLOGY. Science and innovation, 2(B5), 343-346.
10. Ахназарова Диёра Эркин кизи. HISTORY AND STUDY OF GENDER STUDIES // Science and Innovation – 2024-T 5 – №.3 – С 16-19.
11. Akhnazarova D. (2024). HISTORY AND STUDY OF GENDER STUDIES. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11176230>
12. Ахназарова, Д. Э. (2023). TALABALARDA IJODKORLIK QOBILIYAT XUSUSIYATLARINI NAMOYON BO 'LISHINING O 'ZIGA XOS PSIXOLOGIK JIHATLARI: Axnazarova Diyora Erkin qizi Guliston Davlat Universiteti stajor-tadqiqotchisi. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (8), 96-99.